

– 'כי כשירא את ה' ומאמין בו, אז הוא דבוק ביראת התלמיד-חכם, והתלמיד-חכם בהתדבקות ביראת ה' מדבק עמו כל היראות אמיתיות והנמשכים אחריו. ושורש זה אמר א"ו זללה"ה באמרם ז"ל (ברכות לג:): 'אין, לגבי משה מלתא זוטרתא הוא' – ופשוט כשהם יראים ממה, אזי היראה מלתא זוטרתא הוא, כי משה היה מדבק ביראה הפנימית על ידי התדבקות בו. כך נראין לי דבריו' (דגל מחנה אפרים ליקוטים, תצוה).

ע"ע במהרש"א; ספר הפלאה כתובות צה; חדושי אגדות מהר"ל ב"ק מא; קדושת לוי, ליקוטים (על הגמ' בשבת עז ועל הכתוב 'הודו מכרכר'); מי השלוח, לקוטי הש"ס; נועם אלימלך חקת עה"פ 'ויקחו אליך'; מאור עינים, לקוטים (ונדעה נרדפה); אור יהל ח"א עמ' לג.

'... פשוט וברור שאף שידעו את הל"ב מדות בקבלה למשה מסיני, מכל מקום לא יכלו להשתמש בשום אופן מאופני הדרשות אלא אם כן היה ברור להם שאין טועים בו, היינו שידעו מהלכו לגמרי ולא היתה להם פירכא בכל התורה כולה, כי אם היתה להם פירכא הוכרחו לדעת שיש כאן איזה פרט שנשכח בפרטיות אופני הדרש בחלק המיוחד הזה שהיתה בו הפירכא.

והנה הפירכא נגד דרשת האתין היתה לא רק מסברא אלא ממש מבחינת נמנע, דמה שייך לרבות לירא ממנו כמו מהקב"ה; ובכן הרי מוכרח שהיה כאן איזה חסרון בקבלתם. ואף שידעו שקבלתם מוסמכת וברורה, מכל מקום לא היו רשאים להשתמש בה עד שתתיישב הפירכא.

וזהו שאמר ר' שמעון העמסוני 'כך אקבל שכר על הפרישה', דהיינו שההלכה היא שיפרוש כשם שהיתה הלכה שידרוש, וממילא שעשה שתי מצוות, הדרישה והפרישה, ולא שהדרישה היתה מצוה בטעות, דאי הכי היה צריך לומר 'כשם שסברתי לקבל שכר על הדרישה כך אם גם אין לי עכשיו מצות הדרישה, שבטעות היתה, אבל תהיה לי מצות הפרישה, דהיינו הברור והחרטה מן הטעות' (מתוך מכתב

מאליהו ח"ד עמ' 353)

על הביטוי 'עד שבא רבי עקיבא ולימד...' – ע' במובא בבכורות ו.

דף כג

זונטעתם – ליחיד משמע'. פרש"י: שאין דרך רבים לנטוע.

– זהו כלל גדול, כי כל דיני התורה לא נאמרו אלא בכדרכן ומשום כך האוכל שלא כדרך אכילה – פטור. וכן באכילה של מצוה, אם אכל שלא כדרך לא קיים המצוה (כדברי המשנה-למלך הל' יסודי התורה ה. וע"ע שעה"מ שם ובהל' מאכ"א הו ובמובא להלן לה.). וכן באיסורי מלאכה, אם עשאן שלא כדרך – פטור. מלבד בביאה שלא כדרכה, למדנו מן הכתוב לחיוב (קובץ שעורים כאן ובכתובות ס.).

ונראה שזהו בסיס הדרש (בב"ק נג.). 'ונפל – עד שיפול דרך נפילה'. וכן יש להעיר מהמבואר ביומא (מו: ובתוס' ד"ה חפן) ש'קמיצה' ו'חפינה' אינן כשרות אלא כדרך שבני אדם עושים, אלא שנסתפקו שם מה בכלל 'דרך' ע"ש. ובחולין (קלו), גיזה שלא כדרך פטורה מראשית הגז, כגון שוטף את הרחלים. וכן קיטוף או עקירה ותלישה אינם דרך 'לקט'. ובר"ה (לד.) דרשו 'העברת דרך העברתו'. ולולא פרש"י (כט) היה מקום לפרש כדרך התוקעים בכל מקום. וצ"ע.

[בדומה לכך מתבאר בכמה מקומות בדברי האחרונים שישנן דרשות המבוססות על ההנחה שהכתוב מדבר כפי הדרך הרגילה – ע' כרתי סי' סב. בענין בהמה לאו לאברים עומדת; שו"ת דובב מישרים ח"א ו. בלימוד הגמרא שאין איסור חל על איסור. וע']

רש"י ר"ג ותוס' בכורות מז שנחלקו אם ממעטים יוצא דופן ממשמעות 'לידה'. וע' במצוין לעיל כב.].
ואולם אין הדבר ברור; בספר הר צבי (מנחות נו ובכורות כה) כתב להוכיח (מבכורות שם ומכ"מ) שפטור 'כלאחר יד' לא נאמר
אלא במלאכת שבת ולא בשאר איסורים.

וכבר כתבו שלכאורה תלוי הדבר במחלוקת הראשונים לענין גט או תפלין שנכתבו בשינוי כגון ביד שמאל, האם יש לדמותם
למלאכת שבת ואינם כשרים אלא כדרך כתיבה, אם לאו (ע' בפוסקים אה"ע קכג, א). ולאותן שיטות שאין פטור 'כלאחר יד' אלא
במלאכת שבת, צריך לחלק בין שינוי לשינוי; יש שינוי המחשיב את הדבר כמעשה אחר מזה שדיברה עליו התורה, כגון נוטע
לרבים וביאה שלא כדרך, ויש דבר המוגדר כאותו מעשה אלא שנעשה בשינוי, שאינו פוטר בכל התורה אלא בשבת, כי לא
הקפידה תורה על צורת המעשה (עפ"י ברכת אברהם להלן כד: אות ג). ועדיין צ"ע מנפילת השור וקמיצה וחפינה. ונראה שבאלו
יש הפרש בתוצאת המעשה, ועל כן הוא שינוי משמעותי שאינו בכלל הכתוב. גם יש מקום להבחין בין איסורים ודינים שעיקר
ענינם הוא המעשה ודינים שעיקרם התוצאה (ע' בזה במובא ביוסף דעת מנחות נו:).
ע"ע בקה"י פסחים נב; פתיחה לאגלי טל.

'ציידי חיה ועופות ורגים שנזדמנו להם מינין טמאין...'. ראה בשאלות ותשובות לסיכום, פרטי דינים ושיטות
בענין מכירת מאכלות אסורים.

'אי הכי אפילו לכתחלה נמי'. יש מפרשים: בשלמא אם לא היינו דורשים לכם להתיר הנאה, אין
תימא אם חכמים אסורים לכתחלה לסחור בשרצים, אבל הואיל ואמרת שהכתוב לכם בא להתיר הנאה,
אם כן כיצד אסרו חכמים מה שהתיר הכתוב בפירוש (תוס' רבנו פרץ. וכן הביא גלין מהרש"א ביו"ד קיז בשם 'מטה
יהונתן'. וע"ע בשו"ת חתם סופר יו"ד קח).

סברה זו נמצאת בדברי התוס' בכמה מקומות, שחכמים אינם מחמירים בדבר המפורש בתורה להתר. וכן ייסד הט"ו כמה פעמים
בספרו (ובחו"י ר"ס קמב הקשה על כך). וראה בהרחבה בענין זה ביוסף דעת ב"מ ע.

יש לשאול ממה ששינוי (בשיעור ג, ג) שאסור לסחור בנבלות הגם שמפורש בתורה להתר, 'או מכור לנכרי'. וצריך לומר ששונה
נבלה שהיא בדרך כלל על צד ההודמן, שנתנבלה לו בהמה, ויש להעמיד הכתוב באופן זה בלבד [ולפי"ז אפשר שאם עושה כן
במכוון לכתחלה – אסור מן התורה, וכן דעת הרבה פוסקים]. אבל 'לכם' האמור במינים טמאים, היה משמע לגמרא שהוא כמפורש
להתיר בכל אופן.

והנה פסק הרמב"ם (מאכלות אסורות ח) ושאר פוסקים שמוותר לסחור בחלב לפי שנאמר בו 'עשה לכל מלאכה'. ויש לשאול מאי
ראיה, שמא אסור מדרבנן [והלא כמה פוסקים סוברים שכל איסור סחורה אינו אלא מדרבנן, ובפרט בנבלות וטרפות שהתירם
תורה] – מבואר כסברה האמורה שכל שמפורש בתורה להתר לא אסרו חכמים. וצריך לחלק בין זה ובין 'או מכור לנכרי' שבנבלה
כאמור. או יש לומר לפי שחלב אינו עשוי ברובו לאכילה אלא למשיחה או הדלקה הלכך אין איסור למכרו וכמוש"כ הראשונים.
אלא שהאחרונים חידשו שגם בדם מותר לסחור מפני שהוקש למים (ע' פתחי תשובה יו"ד קיז, א). והלא נראה שעיקר מכירתו
לנכרים הוא לצורך אכילה. וצ"ל שנחשב מפורש בתורה להתר. או שמא אין עיקרו לאכילה – ע' במובא לעיל כב.

'שיכול למלאכת גבוה היא מותר למלאכת הדיוט יהא אסור'. יש מקשים מה מקום לאיסור והתר גבי
מלאכת גבוה, והלא אין ההקדש מצווה במצוות ואיסורין ומדוע צריך התר מיוחד להתיר מלאכת גבוה
בחלב? (ע' שפת אמת וקובץ שעורים).

ויש לומר שהכוונה היא באופן שיש להדיוט הנאה ותועלת בפעולה זו שהוא משתמש בחלב לצורכי גבוה
(ברכת אברהם).

ויש מי שכתב לשמוע מכאן שגם להקדש אין ליהנות מאיסור הנאה, שכן הוא רצון התורה באיסורי
הנאה, שלא להשתמש בהם כלל אף לא להנאת הקדש (עפ"י חדושי ר' שמואל רוזובסקי).

ואפשר שזהו הטעם לדין המבואר בירושלמי שאסור להאכיל איסורי הנאה לכלבי הפקר, אף שאין הנאה מגיעה לאדם – אך גם שימושים שאין בהם תועלת לאדם נאסר, ואף שימוש לצורך הקדש בכלל זה. ויתכן שזה הטעם במה שמבואר בסוגיא לעיל שאם גיד הנשה אסור בהנאה אסור לשלחו לנכרי בירך, ומשמע שם שזה אף למ"ד אין בגידין בנו"ט, ויתכן שאין רגילים לאכול הגיד ולהשתמש בו (אם כי אינו מוכרח) וכששולח הירך לנכרי אין הלה מחזיק לו טובה כלל עבור הגיד, ומ"מ אסור כי גם זה נחשב שימוש מסויים בגיד.

אך נראה שהדבר אינו מוסכם; מדברי התוס' להלן (כט: ד"ה רב אשי) נראה לכאורה שמוותר להקדש ליהנות מאיסורי הנאה. וכן מפורש בראב"ד שם. ואולם בדעת הרז"ה שם משמע להפך (ע' במובא שם). ובנודע ביהודה (תנינא. יו"ד סב) כתב בפשיטות שלהקדש יש איסור הנאה. ובהגהה שם מבין המחבר ציין לתוס' בחולין שמוותר. וכתב לתלות זאת במחלוקת הראשונים. ובמנחת חינוך (רפ, כב) חקך בכעין זה לענין האכלת הקדש את בהמות הקדשים בתרומה.

וע' בנדרים (לה.) 'בעא מיניה... למימרא כי הקדש' – וכתב הר"ן שם שמכך שלא אמרו 'יוליד הנאה לים המלח' כבכל מקום, שמע מינה שיש מעילה, ע"ש. ואם נאמר שכל איסורי הנאה אסורים גם להקדש, הרי לכך לא אמרו בעלמא 'יוליד הנאה להקדש' – כי גם להקדש אסור. משא"כ שם שמדובר במודר הנאה, שלהקדש מותר. ולכאורה מוכח מזה שלדעתו בכל מקום מותר להקדש. וע"ע בענין חלות הקדש על איסורי הנאה, בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב נה, ה.

ונראה שהתוס' הולכים בשיטתם במה שהקשו (כב רע"ב) מה טעם אסור להושיט איסור"נ לגוי, אבל להנ"ל יש לומר שכיון שבהושטתו לנכרי הריהו כמאכילו [ובפרט לפי המבואר בע"ז ו: שמדובר בתרי עברי דנהרא], לא גרע מהאכלה לכלבי הפקר שאסור [ולפי"ז אין צורך לחידוש התוס' שם שהושטה בחנם אסורה כדן משתכר באיסור"נ, ול"ק קושייתם מב"מ לב. וכן משמע בשו"ת מהר"ם חלאוה (י) שבחנם מותר].

'שיכול למלאכת הדיוט יהא טהור למלאכת גבוה יהא טמא' – שכן מצינו לענין טומאה שהחמיר הכתוב בהקדש מבחולין, כגון רביעי שטמא בקדש וטהור בחולין (תוס' רבנו פרץ. וע' ברכת אברהם).

א. נראה שלפי האמת חלב נבלה וטרפה טהור למוקדשין אף מדרבנן, שהרי טהרתו מפורשת בכתוב לרבי עקיבא. ואף על פי שהטרפה מטמאה מדרבנן את הקדש (כמו שאמרו בחולין עג. וברמב"ם הל' אבות הטומאה ב, ח), לא גזרו על חלב הטרפה כשם שנבלה מטמאה מהתורה וחלבה טהור מטומאת נבלות.

ב. נראה פשוט שלא טיהר הכתוב את החלב אלא מטומאת נבלות [ו'חלב טרפה' שנקט הכתוב – לענין אחר הוא נדרש במסכת זבחים], אבל מיטמא הוא טומאת אוכלין במגעו בבשר הנבלה. אך זה רק לאחר שהוכשר על ידי משקה (ע' נדה נ: רמב"ם טומאת אוכלין ג, ג). והכתוב שמטהרו לכל מלאכה, מדבר בלא הכשר.

ואולם מהר"ם חלאוה פירש פירוש חדש, שלדעת הכל חלב נבלה טמא כי אעפ"י שאינו בכלל 'נבלה' הלא הוא נוגע בבשר הנבלה, אלא מחלוקתם רק על חלב טריפה, האם צריך הכתוב לטהרו לקדשים אם לאו. ולא הבנתי מנין לומר שיטמא עד שנצטרך קרא לטהר.

ובפני יהושע כתב לפרש **'שיכול למלאכת הדיוט יהא טהור' – לאו דוקא אלא כלומר יהא מותר להשתמש בו להדיוט כי אין מניעה להשתמש בטומאה לחולין, אבל לגבוה יהא אסור משום טומאתו – לכך נאמר לכל מלאכה – להשמיענו שגם להקדש מותר וממילא משמע שאינו מטמא כלל, לא בחולין ולא בהקדש (וע' בית מאיר).**

משמע לכאורה מדברי הפני"ש שם שהשמיענו הכתוב שאינו מטמא כלל, אף לא טומאת אוכלין. אף אין נראה כן, דמהי תיתי לטהר חלב מכל וכל. וסוגיות ערוכות שהחלב מקבל טומאת אוכלין, וכ"פ הרמב"ם הל' טו"א ג, ג.

(ע"ב) 'וכי אתא קרא למישרייה לנבילה בהנאה הוא דאתא'. על לשון 'נבילה' שנקטה הגמרא כאן, והלא הדיון אינו אלא על חלב – ע' משך חכמה פרשת צו (ז, כד). אכן יש גרסאות ללא תיבת 'לנבילה'. ע' דקדוקי סופרים.

זרבי עקיבא סבר כשהותרה נבילה חלבה וגידה נמי הותרו, וכי איצטריך קרא לטומאה וטהרה. ואם תאמר, לדעת רוב הפוסקים שאיסור סחורה במינים טמאים הוא מדאורייתא, הלא הוצרך הכתוב להתיר חלב בסחורה [כמו שפסק הרמב"ם (מאכ"א ח) ושאר פוסקים, שמותר לסחור בחלב שנאמר 'עשה לכל מלאכה']. ודוחק לומר שנחלקו התנאים בשאלה זו, ולדעת רבי עקיבא אכן אסור לסחור בחלב – שאם כן היה לנו לפסוק כרבי עקיבא ולאסור. ולכאורה יש להוכיח מכאן כמו שצדד בשו"ת חות יאיר (קמב) ועוד פוסקים שאין איסור תורה אלא בשרצים ומינים טמאים, אך לא בנבלות וטרפות של מינים טהורים [וי"ל לדעת רבי עקיבא שבהתר שהתירה תורה למכור נבלה לנכרי הותר גם החלב, וממילא שמענו הותר סחורה].

ויש לתרץ אף לדעת האוסרים נבלות וטרפות מהתורה, שהכתוב מסרו לחכמים לקבוע מה מותר ומה אסור [שלכן בנודמנו לו מותר – כמו שכתבו הפוסקים. ולפי"ז אין מכאן ראייה שקיים בדאורייתא חילוק בין לכתחילה לדיעבד. ויש מהאחרונים שהוכיחו מכאן – ע' בצמח צדק על המשניות ובשו"ת ר"י אשכנזי יו"ד ט], הלכך חלב שמשתמשים בו למלאכות שונות, ראו חכמים להתיר הסחורה בו, וכמו שאמרו בירושלמי לענין סחורה בסוסים והמורים, ועל כן אין צורך בייתור הכתוב להתיר. ומה שהביא הרמב"ם מ'עשה לכל מלאכה' – אין זו דרשה אלא עיקר הטעם הוא משום שנעשים בו מלאכות שונות, כאמור (וכן דרך הרמב"ם פעמים רבות, שמביא דרש מסוים אעפ"י שאינו אלא סמך בעלמא ולא מקור הדין. ע' במצוין בזבחים נז).

דף כד

זאמורי קדשים קלים... לרבות את האימורין. האברים ששורפים אותם על גבי המזבח מן החטאות הנאכלות ומן האשמות ומן השלמים, הם הנקראים 'אימורין' (לשון הרמב"ם הל' מעשה הקרבנות א, יח). ונקראו כן על שם היותם החלקים האמורים בתורה להקטירם (הקדמת הרמב"ם לסדר קדשים. וע' סוכה נה: 'אימורי הרגלים' – אמר רב חסדא: מה שאמור ברגלים. וכן מצאנו במשנה להלן (עא): 'אימורי ציבור' – פרש"י: קרבנות האמורים בציבור. וע' תפארת ישראל זבחים ב, ב אות כז).

והערוך ('מר' ב) כתב: למה נקראו החלבים 'אימורים' – שהן מורים ואדונים על כל האברים, ועולים על גבי המזבח לחלק ארון העולם.

ויש מי שפרש מלשון אמיר (ישעיה יז) – הענף הגבוה ביותר. כלומר החלק החשוב והגבוה בהמה, וכמו לשון 'חלב' – החלק המובחר ביותר, כמו חלב הארץ (עפ"י אמת ליעקב ר"פ שמיני).

'אין מזהירין מן הדין. יש מקשים מכאן על דעת הסוברים שכאשר ישנה מצות 'עשה' מפורשת, ניתן ללמוד אזהרה מן הדין ללקות עליה – והלא כאן כתוב באש תשרף ואף על פי כן אמרו שאין מזהירים מן הדין. ויש לומר, מבאש תשרף אין אני שומע אלא איסור אכילה אבל שמא מותר ליהנות תוך כדי שריפתו – ואם כן כלפי איסור הנאה אין 'עשה', לפיכך אין מזהירים מן הדין (עפ"י צל"ח. ע"ש).

א. אם תאמר לפי זה מהו שאמר אביי כיון שכתוב 'באש תשרף' אין צריך לומר 'לא יאכל' – והלא צריך ללמד איסור הנאה. וי"ל שאם משום כך לא היה לו להוציא בלשון אכילה שהרי איסור אכילה כבר ידענו. ולפי"ז יש לומר שגם כאן היה יכול לומר כן, שמכך שהוציא הכתוב בלשון אכילה ידענו מלקות באכילה, ונקט 'היקשא' לרווחא דמלתא (עפ"י שיעורי הגרשו"א).

ב. ע' במובא לעיל כא: להוכיח שמכך שאמרה תורה לשרוף יש לשמוע איסור הנאה. וצ"ע.

ג. עוד בענין אין מזהירין מן הדין, ע' במובא ביוסף דעת מכות יז.

'אכל פוטיא לוקה ארבע...'. להרמב"ם (מאכלות אסורות ב, הו כג; ספר המצוות שורש ט; לא תעשה קעט; מאכלות